

INSON HUQUQLARI VA ERKINLIK LARI YUKSALISHINING IJTIMOIIY TARAQQIYOTDAGI ROLI

Mixliyeva Gulshoda Zarip qizi

TATU Qarshi filiali o'qituvchisi Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti Qarshi filiali "Axborot ta'lim texnologiyalar va gumanitar fanlar" kafedrasida erkin tadqiqotchisi

gulshodamixliyeva94@gmail.com.

1-bosqich talabasi

Poyonov Sanjar Qunnazar o'g'li

sanjarpoyonov@gmail.com

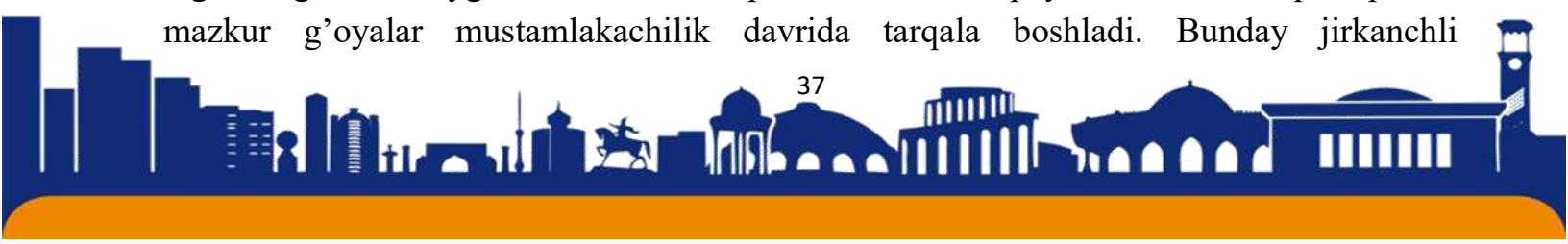
Annotatsiya: Maqolada inson huquqlari va erkinliklarini yuksaltirish hamda inson huquq va erkinliklari yuksalishining jamiyat taraqqiyotiga ta'siri o'rganilgan

Kalit so'zlar: Inson huquqlari, erkinlik, mas'uliyat, huquq, jamiyat, ijtimoiy taraqqiyot.

Inson huquq va erkinliklari - oliy qadriyat. Inson huquqlari insoniyat mavjudligining va birgalikda yashashining asosidir va u barcha uchun umumiy, ajralmas ekanini e'tiborga olish muhimdir. Qadimgi antik davri faylasuflari talqinicha, tabiiy huquq tabiatga bog'liq holda insonlar tug'ilishlaridanoq bir xildirlar. Qolaversa, ana shu tabiiy huquq va erkinlikni ta'minlashga intilish, xususiy mulk jozibasi, uni saqlash va ko'paytirish manfaatlari insonni jamiyatda tezlik bilan ijtimoiylashuviga va faollashuviga olib keladi.

"Inson huquqlariga haqiqiy kuch bag'ishlovchi narsa ularning umumiyligidir. U har qanday chegaralarni kesib o'tadi, har qanday to'siqlarni bartaraf etadi. Inson huquqlari uchun kurash hamma vaqt va hamma yerda yakka hokimlik va adolatsizlikning barcha shakllariga: qullik, qaramlik, zo'ravonlik mustamlakachilikka qarshi kurash bo'lib kelgan. Bugungi kunda uning dolzarbligi kamaygan yoki mohiyati o'zgargan emas"[1].

Inson erkinliklari va huquqlarini himoya qilish zarurati mustabid o'rta asrlar tuzumiga qarshi kurashish vaziyatida yuzaga keldi. Oddiy inson, uning qadr-qimmatini, sha'ni, ornomusi, g'ururi va eng muhimi uning hayoti hech qanday ahamiyat kasb etmay qolgan o'rta asrlar qonun qoidalari tanqid ostiga olinib, gumanizm va har bir inson xudo oldida teng ekan, demak jamiyat qonunlari oldida ham teng huquqli bo'lishi lozim degan g'oyalarni olg'a surgan. Bu Uyg'onish va ma'rifatparvarlik davrida paydo bo'ldi. Sharq xalqlarida mazkur g'oyalar mustamlakachilik davrida tarqala boshladi. Bunday jirkanchli

vaziyatlarda va insonlarning huquq va erkinliklari himoya qilinmagan bir zamonda, jamiyatlarning ijobiy rivojlanishi va taraqqiyoti to'xtab qoldi. Vaholanki, insonlarning huquq va erkinligi himoya qilinadigan jamiyatda ijobiy o'sish bo'ladi, rivojlanish bo'ladi. Inson yetarli huquq va erkinliklar hamda muayyan majburiyatlarga ega bo'lsagina shaxs sifatida o'z imkoniyatlarini namoyon qila oladi. Bu o'z navbatida jamiyat taraqqiyotiga yo'l ochib beradi. Agar jamiyat totalitar tuzimga asoslangan bo'lib, yuqorida aytib o'tganimizdek, insonlar erkinlik huquqidan mahrum qilinsa, yoki turli xil tazyiqlarga uchrasa, bunday jamiyatda insonlar qo'rquv ichida yashab o'z intilishlari, qiziqishlari maqsadlari sari dadil qadam tashlay olmaydilar?

Sovet davrida ham O'zbek xalqi o'z boshidan shunday ko'ngilsizliklarni o'tkazdi. Sovet davrida inson huquqlari, erkinliklari ma'lum miqdorda poymol etildi. Ayniqsa dehqonlarga, qishloq xo'jaligida ishlovchilarga KPSS kamsitish siyosatini o'tkazdi. "Ishlab chiqaruvchining o'z mahsulotlaridan va umuman, mulkchilikdan to'liq begonalashtirilishi, ijtimoiy hayotning haddan ziyod davlatlashtirilishi, taqsimotdagi tekischilik, iqtisodiyotning va turmushning mahsulot yetishmasligiga asoslanishi va boshqa kamchiliklar ijtimoiy ongga va insoniy munosabatlarga ko'p putur yetkazdi. Sovet totalitar tuzumi jamiyat va inson ongini, dunyoqarashini, axloqiy va estetik qadriyatlarini, aqliy va hissiy muhitini, hayotga munosabatini, umuman ma'naviyatini chuqur deformatsiya qildi"[2]. Barcha insonlar erkin bo'lib tug'ilishi va erkinlik huquqiga ega bo'lishining o'zi har bir inson o'z turmush tarzini tanlashda, tafakkur yuritishda erkin ekanligini anglatadi. Bu erkinlik boshqa shaxslar erkinligini hurmat qilish bilan cheklanadi. Erkin insonlardan iborat jamiyatda insonlarga, o'zaro hurmat, boshqalar erkinligiga dahlsizlik, ma'suliyat hissi yaxshi shakllangan bo'lishi lozim. Zotan, jamiyatning yaxshi rivojlanishi erkin fikrlaydigan, ma'suliyatli, huquqiy madaniyati yuksak va ma'naviyatli faol fuqarolarga bog'liqdir.

"O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgach, ijtimoiy va davlat qurilishida real demokratiyani har tomonlama kengaytirib, rivojlangan, ma'rifatli davlatlar safiga kirishni asosiy maqsad qilib qo'ygan davrda inson erkinligi, fuqarolarning demokratik huquq va erkinliklarini konstitutsiyaviy qonunlarda ifoda etibgina qolmay, uning rivojini, takomillashuvini shu maqsadda tuzilgan, tuzilayotgan davlat organlari, jamoat tashkilotlari, ular olib borayotgan ko'pqirrali faoliyatlar bilan ham amalga oshirmoqda, kafolatlamoda"[4].

Xulosa qiladigan bo'lsak ma'naviyati, madaniyati, qadriyatlari va o'z tarixini yaxshi bilmaydigan jamiyatning kelajagi ham yo'q bo'ladi. Bunday xalq asta-sekin o'z-o'zidan hukumron xalqqa singib ketadi. Mustaqillik insonlarga katta imkoniyatlar eshigini ochdi.

Inson huquq va erkinliklari birinchi o'ringa qo'yildi va bu O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi bilan mustahkamlandi. O'zbekiston suveren, demokratik, huquqiy va dunyoviy davlat sifatida uning, Konstitutsiyasining uchdan bir qismidan ziyodini inson huquq va erkinliklari, ularni himoya qilish masalasiga tashkil etadi. Ularning ustivorligini konstitutsiyaviy tarzda mustahkamlab qo'ydi va ilgari inson huquqlariga nisbatan davlat manfaatlari ustivorligi prinsipiga barham berdi[5].

Foydalanilgan adabiyotlar

1. www.ziyonet.uz
2. Abdurahim Erkayev. "Ma'naviyat va taraqqiyot", T:2009
3. A.X.Saidov. "Inson huquqlari bo'yicha xalqaro huquq" T:-2006.102-b
4. Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi va O'zbekistonda inson huquqlarini himoya qilish milliy tizimi" –T:2010
5. I.Karimov. Adolatli jamiyat sari. T."O'zbekiston"1998. 17-b.
6. Ma'naviyat va taraqqiyot" A.Erkayev 2009 b-378.

